

Prikaz suvremenih socioloških istraživanja društvenih klasa: teme, teorije i metode

Dražen CEPIĆ , Karin DOOLAN

*Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska
dceplic@unizd.hr, kdoolan@unizd.hr*

Iako su društvene klase tradicionalno jedno od glavnih područja sociološkog istraživanja, zainteresiranoj publici postaje sve teže pratiti nove smjerove klasnih istraživanja zbog njihove rastuće fragmentacije. Stoga ovaj članak pruža pregled suvremenih istraživanja klase u različitim poljima istraživanja. U radu se nudi osvrt na istraživanja društvenih klasa objavljenih u razdoblju između 2006. i 2016. godine u šest vodećih međunarodnih časopisa iz područja sociologije. Iz tih su časopisa izdvojeni radovi koji u naslovu, sažetku ili ključnim riječima sadržavaju pojam »klasa«. Na temelju obrađenih 326 radova koji se bave klasnom tematikom, rad prikazuje osam polja istraživanja: obrazovanje, društvene veze i mreže, identitet, politiku i političku ekonomiju, rad i zaposlenje, društvene rizike, društvenu mobilnost te kulturnu potrošnju. Svako se polje sažima zasebno, uz naglasak na korištene teorijske koncepcije klase, metodološke pristupe, geografsko područje istraživanja i teme istraživanja u užem smislu. Rezultati pregleda upućuju na zaključak da se većina pregledanih radova ne oslanja na glavne teorijske tradicije u analizi društvenih klasa, da su rijetka istraživanja u kojima se koriste mješovite metode istraživanja te da dominira nacionalna razina promišljanja klasnih razlika. Zaključno se navode teme s kojima bi se revitalizacija klasne analize u Hrvatskoj morala uhvatiti ukoštac.

Ključne riječi: društvena klasa, društvene nejednakosti, suvremena sociologija

1. Uvod

Istraživanje društvenih klasa, jedno od temeljnih područja sociološkog istraživanja, obilježeno je teorijskim prijeporima.¹ S jedne strane, neki autori tvrde da je pojam klase postao irelevantan kao analitički alat za razumijevanje »najistaknutijih značajki suvremene društvene hijerarhije, podjele i sukoba« (Pakulski, 2005: 152). S druge strane, postoje autori koji strastveno brane relevantnost pojma teorijski i empirijski. Među potonjima

¹ Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom UIP-2014-09-3134.

nastaju daljnji prijepori između konkurentskih teorijskih tabora, pri čemu »velikani« sociološkog istraživanja teorijskih pristupa klasi poput Marxa, Webera i Bourdieua i dalje zadržavaju središnju ulogu (Archer i Francis, 2006). Vezano uz osporavanje korisnosti pojma klase, Atkinson (2007) se kritički osvrće na dva autora koje optužuje za »slavljenje reflektivnosti« na štetu klasa – Giddensa i Becka. Atkinson tvrdi da Giddensov pojam sebstva kao samorefleksivnog projekta ostavlja »premalu prostora za klasu kao izvor identiteta, djelovanja ili politike« (Atkinson, 2007: 534). Prema Atkinsonu, Giddensov teorijski projekt na problematičan način zamjenjuje klasna ograničenja odabirom životnih stilova u objašnjavanju djelovanja u kasnoj modernosti. Atkinson također kritizira Beckovu ocjenu da klasa predstavlja »zombi« koncept i da »individualizacija«, kao proces u kojem ljudi na refleksivan način grade svoje biografije, bolje objašnjava današnja diferencirana društva. Beck (2013), s druge strane, optužuje autore poput Atkinsona da su previše usredotočeni na reprodukciju društvenog poretka i kontinuitet klase u nacionalnim društvima, što im onemogućuje da vide »eksplozivne dinamike koje trenutačno mijenjaju svijet« (Beck, 2013: 64).

Nadmetanje između teorijskih pristupa klasnoj analizi čini važan dio istraživanja društvenih klasa. Te dominantne teorijske pristupe feministkinje Archer i Francis (2006: 31) sažimaju na sljedeći način: »Dakako, ‘velikani’ (bijelci, muškarci) teoretičari klasa (npr., Marx, Weber i Bourdieu) zauzimaju središnje mjesto«. Postoje brojne knjige u kojima se više ili manje opsežno prikazuju spomenuti teorijski pristupi klasnoj analizi (npr., Wright, 2005, 2015; Crompton, 2008; Atkinson, 2015), a mi ćemo za potrebe ovog rada skicirati njihove najosnovnije karakteristike.

Referentni suvremeni autor za neomarksističku klasnu analizu je Erik Olin Wright (2005, 2015), koji ističe normativnu agendu neomarksističke klasne analize (antikapitalističku, radikalno egalitarnu) kao jednu od značajnih karakteristika koja razlikuje taj teorijski pristup od ostalih. Prema Wrightu (2005), dva su pojma ključna za neomarksističku klasnu analizu, klasni odnosi i klasna struktura, a iz njih proizlaze i brojni drugi važni pojmovi poput klasne borbe, klasnih interesa te klasne svijesti. Za Wrighta (2005), u marksističkoj tradiciji postoje tri vrste klasnih odnosa koji stvaraju klasni antagonizam, ropstvo, feudalizam i kapitalizam, pri čemu je u kapitalizmu središnji odnos između kapitalista i proletarijata. Neomarksistička klasna analiza sastoji se od dodjeljivanja mjesta pojedincima unutar tih klasnih odnosa. Iako u tom procesu ključna mjesta zauzimaju kapitalisti

i radnici, kompleksnost klasne stratifikacije postiže se zahvaćanjem slojevitosti razlika u radnim uvjetima, od stupnja autonomije koju pojedinac ima u svom radu, kognitivne kompleksnosti zadaća koje se izvršavaju ili fizičke zahtjevnosti posla koji se obavlja. Klasna je struktura pak ukupnost klasnih odnosa u određenoj jedinici analize, bila ona grad, država ili tvornica (Wright, 2005: 19). Osim već spomenutih pojmova, za neomarksističku klasnu analizu ključan je i pojam eksploatacije, koji Wright (2015) definira kao stjecanje ekonomskih koristi od rada onih nad kojima se dominira. Iako je neomarksistička klasna analiza sastavni dio pregleda teorijskih pristupa klasnoj analizi, naš prikaz suvremenih istraživanja klasa pokazuje kako je riječ o marginaliziranom pristupu u suvremenoj sociologiji.

Prema Wrightu (2015), iako marksistička i veberovska klasna analiza dijele neke zajedničke karakteristike (npr., relacijski pristup klasi, razlikovanje klase-kao-mjesta u stratifikaciji i klase-kao-kolektivnih aktera), dok je marksistički pristup klasi ukorijenjen u problemu eksploatacije, veberovska tradicija klasne analize naglašava problem razlika u životnim šansama koje proizlaze iz odnosa na tržištu rada. Slično navodi Breen (2005: 36): »Jedinstvena ključna karakteristika klasne analize inspirirane Weberom je da su klase relevantne zato što oblikuju životne šanse«. Životne šanse uključuju, primjerice, društvenu mobilnost, dobro zdravlje, kvalitetne uvjete stanovanja ili pak kvalitetno obrazovanje (Atkinson, 2015). Kao što je Erik Olin Wright referentni autor za neomarksističku klasnu analizu, tako je i John Goldthorpe za neoveberovsku klasnu analizu, prema kojoj se klase dominantno definiraju na temelju zanimanja i statusa zaposlenja (poslodavac, samozaposlena osoba, zaposlenik). U svojem najduljem obliku Goldthorpeova se klasna shema sastoji od jedanaest klasa, no češće se u empirijskim radovima koristi shema od sedam klasa (Breen, 2005). Važno je dodati da se u neoveberovskoj klasnoj analizi, za razliku od neomarksističke i burdijeovske analize, naglašava razlika između klase i statusa (npr., Chan i Goldthorpe, 2007a; Bukodi i Goldthorpe, 2013), pri čemu autori nastoje empirijski potvrditi da, dok klasna pripadnost znatno utječe na ekonomske aspekte životnih šansi, status je ključan za objašnjavanje obrazaca kulturne potrošnje. Za razliku od sociološke marginalizacije neomarksističke klasne analize, neoveberovska klasna analiza je raširenija, kao što pokazuje naš prikaz.

Neodirkemovska klasna analiza dijeli s neomarksističkom i neoveberovskom klasnom analizom fokus na zanimanjima kao temeljem klasnog

sustava, no čini to na znatno manje agregirani način od spomenutih pristupa. Kako navodi Grusky (2005: 51), »valja prepoznati da je tržište rada doista organizirano u klase, ali na detaljnijoj razini negoli što se konvencionalno prikazuje«. Drugim riječima, fokus tog pristupa klasnoj analizi je na klasama koje se temelje na mikroklasifikaciji zanimanja i njihovom potencijalu da objasne ponašanja i stavove.

Naposljetku, »trodimenzionalni prostor« koji čine ukupna količina kulturnoga, ekonomskog i društvenog kapitala, potom njihova relativna zastupljenost i promjene vezane uz te karakteristike kroz vrijeme, čini teorijski temelj burdijeovske klasne analize, iako u konačnici Bourdieu na temelju empirijskih podataka skicira dvodimenzionalnu klasnu mapu koja se sastoji od ukupne količine kapitala i dominantnog/subordinantnog kapitala (Bourdieu, 1984 [1979]: 131). Prema Bourdieuu (1984 [1979]: 114), ukupna količina kapitala je ključna za razlikovanje klasa: »[...] od onih koji imaju najviše ekonomskog i kulturnog kapitala do onih koji su najviše deprivirani u oba«. No, on pravi razliku i između klasnih frakcija, primjerice onih koji imaju visoki kulturni i niži ekonomski kapital (npr., sveučilišni profesori) te onih koji imaju visoki ekonomski, a niži kulturni kapital (npr., vlasnici poduzeća) (Bourdieu, 1984 [1979]). Za razumijevanje burdijeovske klasne analize, osim pojmova kapitala, ključan je i pojam »habitusa«. Za Bourdieua (1984 [1979]), mjesto u klasnoj hijerarhiji prevodi se upravo djelovanjem habitusa u prakse (npr., životne stilove) koje povratno učvršćuju klasnu poziciju. Prema Atkinsonu (2015), za razliku od prethodnih pristupa klasnoj analizi, koji naglašavaju ekonomske nejednakosti, burdijeovska klasna analiza tendira naglašavanju kulturne dominacije. Weininger (2005) specifičnost burdijeovske klasne analize u odnosu na druge teorijske tradicije klasne analize pronalazi u njezinu multidimenzionalnom shvaćanju klasne strukture, naglaskom na potrošnju kao prostora u kojem se manifestira (ne)posjedovanje ekonomskog i kulturnog kapitala te svojim fokusom na simboličku, a ne samo materijalnu dimenziju praksi.

Le Roux i dr. (2008) te Savage i dr. (2013) zalažu se za burdijeovski pristup klasi, koji smatraju nadmoćnim Goldthorpovoj klasnoj shemi. Ti autori svoj pledoaje za burdijeovski pristup pozicioniraju u model izmijene paradigmi u kojem je, trenutačno dominantna, Goldthorpeova shema nadvladala suparnički marksistički okvir Erika Olina Wrighta, postavši tako »zlatni standard« u istraživanju klase (Savage i dr., 2013: 221). Njihovo jednokratno spominjanje neomarksističke analize klase pritom govori o nje-

zinoj marginalizaciji u suvremenoj klasnoj analizi, što također ističe Atkinson: »Marksizam, jednom ključan u teoriji i istraživanjima klase, više nije tako istaknut kao što je bio« (2015: 38).

Prethodno navedene rasprave ilustriraju koliko teorijski izazovna i raznolika klasna istraživanja mogu biti. Međutim, raznolikost tog područja istraživanja nije samo teorijska. Analiza društvene klase bogata je i u empirijskom smislu, kao i metodološkim pristupima. Naš članak prikazuje tu raznolikost pružajući sažetak istraživanja klasa provedenih u razdoblju od 2006. do 2016. godine i objavljenih u vodećim sociološkim časopisima. Ta smo istraživanja podijelili u osam polja: obrazovanje, društvene veze i mreže, identitet, politiku i političku ekonomiju, rad i zaposlenje, društvene rizike, društvenu mobilnost te kulturnu potrošnju. Prikaz svakog od tih polja oblikovali smo uzimajući u obzir njegove prevladavajuće teorijske tradicije, metodološke pristupe te empirijski i geografski fokus, pri čemu pokazujemo važnost koju istraživanje klasa još uvijek zauzima u sociologiji.

U prvom dijelu članka opisujemo kako smo odabrali i pregledali literaturu na kojoj se ovaj članak temelji. Nakon toga, u glavnom dijelu rada predstavljamo i sažimamo osam polja suvremenih klasnih istraživanja te zaključno ističemo glavne zapažene tendencije i navodimo teme s kojima bi se revitalizacija klasne analize u Hrvatskoj morala uhvatiti ukoštac. Treba napomenuti da krajnji rezultati naše analize zasigurno ne uspijevaju u potpunosti prikazati ovo bogato polje istraživanja. Ipak, s jedne strane, ovaj pregledni rad pruža stručnjacima za određena polja klasne analize uvid u tendencije u drugim poljima, dok s druge strane šire čitateljstvo informira o općenitijim tendencijama u tom važnom području socioloških istraživanja.

2. Postupak odabira časopisa i članaka

Za potrebe ovog rada identificirali smo znanstvene članke koji istražuju klasne teme, a koji su objavljeni u vodećim sociološkim časopisima između 2006. i 2016. godine. U definiranju vremenskog okvira vodili smo se time da zahvatimo recentne radove, uzimajući u obzir ekonomsku krizu 2008. godine kao moguću točku preokreta u intenziviranju istraživanja klasnih nejednakosti. Odabrali smo sljedeću proceduru. Najprije, prema SCImago odjeku učinka, odabrali smo deset najviše rangiranih socioloških časopisa iz popisa najboljih sto časopisa u sociologiji i politologiji, pri čemu je korištenje naziva »sociologija« u naslovu časopisa bio kriterij. Naša namjera je pritom bila ustanoviti narav istraživanja društvenih klasa u sociološkim

publikacijama koja imaju najveći odjek. Potom, iz popisa deset odabranih socioloških časopisa isključili smo isključivo teorijske i isključivo metodološke časopise, kao i časopise s užim disciplinarnim interesom (*Sociological Methods and Research*, *Sociological Theory*, *Sociology of Education* i *International Political Sociology*). Konačan izbor časopisa sadržavao je sljedećih šest časopisa: *Annual Review of Sociology*, *American Sociological Review*, *American Journal of Sociology*, *Sociology*, *European Sociological Review* i *British Journal of Sociology*.

Nakon odabira časopisa, idući korak u selekciji ticao se odabira članka. Od svih članaka objavljenih u navedenim časopisima u razdoblju od 2006. do 2016. izdvojili smo teorijske i empirijske članke koji su u naslovu, sažetku ili ključnim riječima spomenuli pojam »klasa«. Pritom smo isključili sve članke u kojima se pojam spominje u bilo kojem drugom smislu, osim u smislu društvene klase (na primjer, riječ *class* u engleskom značenju razreda u školi). To je rezultiralo popisom od 326 članaka koje smo pregledali s obzirom na njihovo polje istraživanja, teorijsku orijentaciju, sociološke rasprave u kojima sudjeluju (npr., je li klasa još uvijek održiv koncept; intersekcionalnost), metodologiju, geografsko područje koje se istražuje te ključne rezultate.

Prije predstavljanja ishoda naše analize želimo istaknuti tri glavna ograničenja odabranog pristupa. Ponajprije, izbor od šest (a ne sedam ili više časopisa) nije konceptualno utemeljen. Međutim, s obzirom na širinu opsega klasnih istraživanja, odlučili smo se za pragmatično rješenje da analiziramo ograničeni broj časopisa u određenom vremenskom okviru kako bismo stekli širi uvid o tom polju istraživanja u srednjostrujaškoj sociologiji, imajući, dakako, na umu da se istraživanja klasa objavljuju i u brojnim drugim relevantnim znanstvenim časopisima. Potom, moguće je da u pregledanim časopisima postoje radovi koji se bave klasnom tematikom iako ne spominju klasu u naslovu, sažetku ili ključnim riječima. Konačno, treći se prigovor odnosi na činjenicu da svi odabrani časopisi objavljuju radove na engleskom, odnosno ponajprije američkih i britanskih autora, što može dati iskrivljenu sliku tendencija u klasnim istraživanjima. Iako priznajemo da naš izbor časopisa izostavlja bogato područje studija klase objavljenih na drugim jezicima, kao i u mnogim drugim važnim časopisima na engleskom jeziku, opet smo zbog pragmatičnih razloga odlučili ograničiti naš pregled na vodeće međunarodne časopise. Pritom treba napomenuti da su mnoga istraživanja analizirana za potrebe ovog rada ipak proveli sociolozi

koji ne pripadaju anglo-američkoj sociološkoj tradiciji te koji nisu povezani s istraživačkim institucijama smještenima u SAD-u i Velikoj Britaniji. Napokon, od inicijalno identificiranih 326 tekstova u radu su ilustrativno spomenuti samo neki.

3. Polja istraživanja klase

Naš pregled literature identificira osam polja istraživanja klase: obrazovanje, društvene veze i mreže, identitet, politiku i političku ekonomiju, rad i zaposlenje, društvene rizike, društvenu mobilnost te kulturnu potrošnju. Tih smo osam polja definirali induktivno – pojedini je članak bio klasificiran prema dominantnoj temi koju obrađuje. Kao što je često slučaj s klasifikacijama koje proizlaze iz induktivnog postupka, naša klasifikacija nije bez nedostataka: između pojedinih kategorija (npr., politike i rada te kulture i identiteta) postoje preklapanja. Nadalje, dok neke od naših kategorija tvore prepoznata polja istraživanja (npr., obrazovanje i društvena mobilnost), druge su kategorije u manjoj mjeri definirane kao cjeline unutar suvremene sociologije (npr., društveni rizici). Međutim, sva identificirana polja sadržavaju dovoljan stupanj unutarnje koherentnosti. Na kraju, još jedno ograničenje našeg pregleda tiče se analize radova. Kod kategorizacije radova i utvrđivanja nekih njihovih drugih sadržajnih ili metodoloških obilježja nismo se koristili formaliziranim postupkom analize njihova sadržaja, nego se radovi opisuju tek narativno, dok se kvantifikacijom koristili rijetko i samo u grubim crtama.

3.1. Obrazovanje

Opći je fokus članaka iz tog polja na povezanosti društvenih klasa i obrazovnih putanja, uključujući klasne razlike u vrstama i prestižu pohađanih obrazovnih institucija i razini stečenog obrazovanja (npr., Noelke i Horn, 2014; Van der Velden i Wolbers, 2007). Konkretnije, pregledani radovi istražuju kako klasna pripadnost oblikuje obrazovna iskustva (npr., Ingram, 2011; Reay, Crozier i Clayton, 2009), postignuća (npr., Nordli Hansen i Mastekaasa, 2006; Sullivan, Ketende i Joshi, 2013) i ishode (npr., Stocke, 2007). Iako je većina tih studija presječna, s naglaskom na utjecaju pripadnosti različitim društvenim klasama na različite aspekte obrazovanja, postoje i primjeri longitudinalnih studija koje se fokusiraju na ulogu obrazovanja u smislu doprinosa široj društvenoj mobilnosti i društvenoj reprodukciji (npr., Torche, 2011; Breen i Jonsson, 2007). Što se tiče potonjih, čini se da

ne postoji konsenzus o tome reflektiraju li obrazovni obrasci društvenu pokretljivost ili društvenu reprodukciju (Breen i Karlson, 2014). Objašnjenja promatranih procesa uglavnom uključuju kombinaciju obiteljskih čimbenika kao što su obrazovni resursi roditelja i roditeljski odgojni pristup, kao i školskih čimbenika vezanih uz karakteristike nastavnika, organizacijske procese ili društveni profil učenika u školama (Condrón, 2009).

Što se tiče općenitih tendencija u tom polju istraživanja, velik broj članaka ne koristi nijednu teorijsku tradiciju u analizi klase. Među onim radovima koji se pozicioniraju unutar teorijskih tradicija dominira neoveberovska shema, u svojoj EGP (Erikson-Goldthorpe-Portocarero) verziji (Breen, 2005), a samo nekoliko radova koristi burdijeovski pristup. Što se tiče metodoloških obilježja, kvantitativni pristupi (anketna istraživanja i sekundarne analize podataka) i oni kvalitativni (najčešće polustrukturirani intervjui) podjednako su zastupljeni. Zanimljivo je da su sve studije koje smo analizirali u tom polju istraživanja, a koji su objavljeni u *American Journal of Sociology* i *European Sociological Review*, kvantitativne. Analiza klase u polju obrazovanja primjer je metodološkog nacionalizma:² samo pet od 59 pregledanih studija uključuje komparativnu perspektivu.

3.2. Društvene veze i mreže

Iako sva sociološka istraživanja podrazumijevaju proučavanje nekog oblika društvenih veza, istraživanja sažeta u ovom polju obuhvaćaju socijalnost u smislu privatnih ili neformalnih aspekata ljudskih života. To uključuje dvije glavne sfere: obiteljske veze i prijateljstvo. Roditeljstvo je prepoznato kao ključni mehanizam reprodukcije klase. Kao i kod većine klasnih analiza, mnoge se studije bave implicitnim ili eksplicitnim determinizmom između klasne pripadnosti i roditeljskih praksi te mehanizama koji ga podupiru (npr., Irwin i Elley, 2011; Perrier, 2012). U nekoliko pregledanih studija spominje se Lareauina etnografija odgojnih praksi, napose njezin koncept »orkestriranog odgoja« (Lareau i Weininger, 2008) kojim analizira logiku roditeljstva srednje klase. Dok su neki autori pronašli dokaze koji podupiru Lareauinu tezu odgoja (npr., Smyth, 2016), drugi je pobijaju (npr., Dermott i Pomati, 2016; Perrier, 2012). Nadalje, istraživanja istražuju i roditeljstvo kao identitet (npr., Brannen i Nilsen, 2006; Harman i Cappellini,

² Metodološki nacionalizam je pojam koji označava tendenciju u društvenim istraživanjima da se nacija-država uzima kao osnovna jedinica analize te prirodni društveni i politički oblik modernog svijeta (Wimmer i Glick Schiller, 2002).

2015). Veliki se broj tih članaka u analizi klase ne koristi nijednom teorijskom tradicijom. Samo se četvrtina članaka koristi EGP shemom ili nekom njezinom verzijom, a nijedna druga teorijska tradicija nije spomenuta. Kad je riječ o metodološkom aspektu, radovi se podjednako koriste podacima iz intervjua ili anketa. Intersekcionalnost klase, roda i etničke pripadnosti u tom je polju istraživanja prilično važna.

Kad je riječ o socijalnosti koja nije uvjetovana rodbinskim vezama, autori svoja istraživanja temelje na trima glavnim temama. Najprije, istražuju strukturu društvenosti, osobito po pitanju homofilije, odnosno sklonosti ljudi da uspostavljaju veze s ljudima slične klasne pripadnosti (npr., Pellandini-Simányi, 2015; Nast i Blokland, 2013). Druga se tema odnosi na učestalost socijalnosti i pitanje jesu li pripadnici viših klasa manje skloni »kuglati sami« (npr., Pichler i Wallace, 2009; Petev, 2013). Te su studije istraživale neformalne veze u odnosu na sudjelovanje u formalnim mrežama, u tradiciji Putnamova istraživanja o društvenom kapitalu. Na kraju, studije bliske ekonomskoj sociologiji ispituju učinke društvenosti u pronalaženju posla, obrascima potrošnje ili stvaranju ekonomskih veza (npr., Padgett i McLean, 2006; Beckert i Lutter, 2013). Teorijski, to je polje istraživanja raznoliko, a sastoji se od nekoliko neoveberovskih radova i Bourdieuova utjecaja, mada se većina radova ne može smjestiti u određenu teorijsku tradiciju. Istraživanja su provedena u SAD-u i Velikoj Britaniji, a u manjoj mjeri u Njemačkoj, Belgiji i Mađarskoj, ali, kao i za radove iz polja obrazovanja, vrijedi da se analize uglavnom bave pojedinačnim zemljama. U istraživanjima su podjednako korištene kvantitativne i kvalitativne metode: homofilija je proučavana uglavnom intervjuima, društvena izolacija je bila u većoj mjeri proučavana s pomoću anketnih podataka, dok je socijalnost u kontekstu tržišta rada i ekonomske sfere uglavnom istražena analizom društvenih mreža.

3.3. Kulturna potrošnja

Sociološko istraživanje kulturne potrošnje usko je povezano s djelom Pierrea Bourdieua, naročito njegovim utjecajnim djelom *Distinkcija* (1984 [1979]). Glavna rasprava u tom polju odnosi se na kritiku Bourdieuova pojma kulturne homologije. Brojni znanstvenici tvrde da model kulturnih svejeda (konzumenata koji sudjeluju u različitim registrima kulturne potrošnje, primjerice visoke i pop-kulture) bolje objašnjava raspodjelu ukusa u njihovim zemljama nego Bourdieuov model kulturnih univora (primjerice,

onih koji konzumiraju samo visoku kulturu) (Daenekindt i Roose, 2013; Katz-Gerro i Jæger, 2013). Ta se rasprava odražava u distinkciji koju neki autori povlače između dviju vrsta kulturnog kapitala, nastajućega kulturnog kapitala te utvrđenoga kulturnog kapitala, čime se nastoji usavršiti Bourdieuov model prema kojem visoko pozicionirane klase konzumiraju visoku kulturu, i obratno (npr., Le Roux i dr. 2008; Roose, 2014). Dok neke studije istražuju specifične domene kulturne potrošnje, na primjer filmove, audio-vizualnu potrošnju ili potrošnju hrane, većina radova istražuje opće estetske dispozicije i obrasce potrošnje.

Osim burdijeovskih istraživanja, to je polje proučavano i kroz druge dvije klasne paradigme. Prvo, sociolozi povezani s EGP klasnom shemom ispituju kulturnu potrošnju novina (npr., Chan i Goldthrope, 2007a), glazbu (npr., Chan i Goldthrope, 2007b) te sudjelovanje u umjetnosti (npr., Reeves, 2014), gdje su testirali Bourdieuovu hipotezu homologije nasuprot dvjema drugim hipotezama: individualizacije i kulturnih svejeda. Ti autori kritiziraju Bourdieuu iz neoveberovske perspektive, poglavito njegovo ukiđanje Weberove dihotomije između klase i statusa. Druga neburdijeovska paradigma odnosi se na radove koji bi mogli biti uvjetno grupirani kao interpretativni pristupi kulturi. Za razliku od prethodnih dviju skupina autora, koji proučavaju kulturnu potrošnju uglavnom s pomoću kvantitativnih pristupa (dvije najčešće tehnike uključuju višestruku korespondencijsku analizu i analizu latentnih klasa), ti sociolozi rabe kvalitativne metode te su uglavnom usmjereni na izgradnju identiteta kroz medijsku potrošnju i klasne predrasude (npr., Allen i Mendick 2013; Hamilton, 2012).

Većina radova iz dvaju posljednjih pristupa nastala je u Velikoj Britaniji, dok je burdijeovsko istraživanje geografski šire (između ostaloga, provedeno je u Belgiji, Danskoj, Španjolskoj, SAD-u i Francuskoj). U tom polju istraživanja nismo naišli na krosnacionalne i komparativne studije, što upućuje na već spomenuti problem metodološkog nacionalizma.

3.4. Društvena mobilnost

Istraživanje društvene mobilnosti govori o jednom od najvažnijih aspekata klasne strukture: kako se sustav klasnih nejednakosti obnavlja kroz različite generacije. Ta se skupina radova dijelom preklapa s istraživanjima obrazovanja i obitelji, dvije institucije koje se općenito smatra odgovornima za najizravnije mehanizme međugeneracijskog prijenosa nejednakosti. Primjerice, iako kulturna potrošnja također ima veliku ulogu u objašnjavanju druš-

tvne mobilnosti, kauzalna je veza tu znatno manje izravna, pa je prema tome indikativno da samo nekoliko radova analizira vezu između stilova života i mobilnosti.

Pitanje je li društvena mobilnost u opadanju glavna je točka rasprave u pregledanoj literaturi (npr., Sturgis i Buscha, 2015; Bukodi i dr., 2015). Homogamija, odnosno tendencija nalaženja bračnog partnera u istoj klasi, istaknut je kao potencijalno odgovoran mehanizam u reprodukciji nejednakosti (npr., Van Leeuwen i Maas, 2010; Lippényi i dr. 2015). Rasprave se također vode oko metodoloških pitanja: bi li istraživanja trebala analizirati mobilnost između više od dviju uzastopnih generacija (npr., Erola i Moisio, 2007; Chan i Boliver, 2013), treba li je računati uzimajući u obzir oba roditelja, a ne samo oca (Beller, 2009) te oko kritika studija mobilnosti iz perspektive sociologije životnog tijeka (Bühlmann, 2010). Konačno, interseksionalnost je zajednička tema među sociolozima društvene mobilnosti, posebice vezano za klasu, etničku pripadnost i rod (npr., Gundert i Mayer, 2012; Bagguley i Hussain, 2014; Tolsma, De Graaf i Quillian, 2009).

Društvena mobilnost čini pretežno kvantitativno polje istraživanja. Radovi se dominantno oslanjaju na neoveberovsku klasnu shemu i općenito manje variraju od drugih pregledanih polja istraživanja. Pojedini radovi također su istražili mobilnost u kontekstu klasnih rascjepa karakterističnih za Bourdieuove horizontalne granice klasa (Güveli i De Graaf, 2007) i neodirkemovske mikroklaše (Jonsson i dr., 2009). Većina je istraživanja provedena u Velikoj Britaniji te u manjoj mjeri u SAD-u i drugim zemljama zapadne Europe (Švedskoj, Nizozemskoj, Njemačkoj i Finskoj). Nekoliko je krosnacionalnih studija (Jonsson i dr., 2009), što je manje nego se može očekivati za tako teorijski koherentno polje istraživanja.

3.5. Politika i politička ekonomija

Povijesno gledano, politička je ekonomija predstavljala jednu od polaznih točaka klasne analize, s obzirom na to da je u radovima Karla Marxa klasa bila analizirana u kontekstu sukoba rada i kapitala, odnosno političke mobilizacije kroz koje se radnička klasa trebala oduprijeti dominaciji kapitalističke klase. U suvremenoj društvenoj znanosti to se polje istraživanja raslojilo na dva velika područja istraživanja, političku ekonomiju te politiku u užem smislu.

Klasna istraživanja iz polja političke ekonomije uključuju istraživanje klase u kontekstu financijalizacije i neoliberalizma (npr., Volscho i Kelly,

2012; Dreiling i Darves, 2011), države blagostanja (npr., Lee, Kim i Shim, 2011; Kristal, 2010; Buchholz i dr., 2009) i kapitalističkih sustava u povijesnoj perspektivi (Hung, 2008). Također, to polje uključuje istraživanje članstva u sindikatima, političke mobilizacije, neokorporativizma, prihodovne nejednakosti i klasne politike među radnicima migrantima (npr., Stepan-Norris i Southworth, 2010; Martin i Brady 2007; Lee, 2007; Jenkins, Leicht i Wendt, 2006; Però, 2014; Rosenfeld i Kleykamp, 2012; Kerrissey, 2015). Ti se radovi rijetko koriste relacionističkim konceptom klase. Klasna se politika identificira sa sindikalnim aktivnostima u odnosu prema državi, pri čemu odnosi među klasama ostaju u drugom planu.

Što se tiče društvenih klasa i politike u užem smislu, radovi istražuju klasnu pripadnost u kontekstu ponašanja glasača. To se prije svega odnosi na raspravu o aktualnosti Lipset-Rokkanove teze klasnog rascjepa uz teorije koje zagovaraju smrt klase i refleksivnu modernizaciju (npr., Domański, 2008; Barone, Lucchini i Sarti, 2007; Bengtsson, Berglund i Oskarson, 2013). Nadalje, neki radovi također obuhvaćaju i šire rasprave o klasi u kontekstu procesa demokratizacije i društvenih pokreta (npr., Slater, 2009; Marks, Mbaye i Kim, 2009). To uključuje ispitivanje društvenog kapitala u tradiciji Colemana i Putnama, na primjeru klasnog aspekta sudjelovanja u volonterskim organizacijama (npr., McFarland i Thomas, 2006; McCulloch, 2013).

Radovi iz te skupine rijetko se oslanjaju na tradicionalne klasne sheme te, osim nekoliko radova koji se koriste EGP shemom, nemaju jasnu teorijsku orijentaciju. Istraživanja su uglavnom provedena u Velikoj Britaniji i SAD-u, iako su komparativne studije vrlo česte. Otprilike, trećina se radova iz te skupine temelji na krosnacionalnim podacima, češće nego u drugim poljima klasnih istraživanja. Dva su moguća razloga za to. Prvo, istraživanja političke ekonomije često se bave konceptom globalizacije, i drugo, ti se radovi često koriste sekundarnim podacima koji se prikupljaju krosnacionalno (podaci OECD-a, Svjetskog istraživanja vrijednosti i Eurobarometra). Što se tiče metodologije, to je pretežno kvantitativno polje istraživanja, a samo rijetki radovi rabe kvalitativne metode (usporedno-povijesnu analizu i etnografiju).

3.6. Identitet

Klasni identiteti proučavani su na dva glavna načina. Prva skupina studija istražuje suvremene klasne identitete s više ili manje eksplicitnim na-

vođenjem važnosti koju su klasni identiteti imali u prošlosti. Te studije ispituju je li klasa izgubila značaj kao izvor identiteta zbog viših stopa društvene mobilnosti (npr., Irwin, 2015; Curtis, 2016) te u kontekstu de-industrijalizacije (npr., MacKenzie i dr., 2006; Thiel, 2007). Među ostalim temama, sociolozi su analizirali klasu u kontekstu kulturne baštine i društvenog pamćenja (Dicks, 2008) i nestanka klasnih zajednica (Allen i dr., 2007). Druga, češća tema istraživanja odnosi se na važnost klase u odnosu na druge izvore identiteta. Taj pristup klasama leži na pretpostavci da su društveni identiteti višestruki i strukturirani na kompleksan način. Ponekad to uključuje proučavanje dva aspekta u izolaciji, kao što su klasa i rod (Francombe-Webb i Silk, 2015), klasa i rasa (Rollock, 2014), klasa i nacionalnost (Archer, 2011) ili klasa i spolni identiteti (Johnson, 2008). Međutim, intersekcionalnost se također često proučava analizirajući više različitih aspekata istodobno (npr., Davenport, 2016; Roberts, 2013).

Objekte se skupine radova referiraju na različite rasprave vezano uz hipotezu o smrti klase: teorije individualizacije, refleksivne modernizacije i druge teorije koje su predviđjele opadajući potencijal klase da bude dio identiteta (hipoteza imućnog radnika, buržoazifikacija, postmaterijalizam, perspektiva životnog tijeka). Druga glavna rasprava u kojoj ti radovi sudjeluju tiče se klasnih predrasuda, no to se uglavnom odnosi na kontekst Velike Britanije te je usmjereno na fenomen *chavsa*, što je podrugljiv naziv za mladež iz radničke klase (npr., Young, 2012; Edensor i Millington, 2009). Potonja se debata ponekad preklapa s prethodnom raspravom, budući da zastupljenost kulturnih stereotipa o radničkoj klasi upućuje na trajnu važnost klase za oblikovanje mentalnih kategorija i stigmatizacije u javnom diskursu.

Iako se neke od recenziranih studija koriste kvantitativnim tehnikama, ti se radovi uglavnom koriste konstruktivističkim pristupom i kvalitativnim metodama (dubinski intervjui, etnografija, internetom posredovana etnografija i fokusne grupe). Nadalje, premda nekoliko autora pozicionira svoje istraživanje u okviru burdijeovskoga konceptualnog aparata, ti radovi najčešće nisu vezani ni za jedan od tradicionalnih klasnih pristupa, nego bi se samo u najširem smislu mogli smjestiti u interpretativnu tradiciju. Konačno, dok je većina istraživanja provedena u Velikoj Britaniji, samo su rijetke studije provedene na drugim geografskim lokacijama (SAD, Australija, Izrael, Njemačka i Kina), a gotovo da i nema studije koje rabe krosnacionalne podatke. Nedostatak geografske raznolikosti predstavlja ozbiljnu prazninu u suvremenom istraživanju klasnih identiteta. Iako se taj manjak donekle

može objasniti našom logikom odabira časopisa, dojam je da to polje posebno pati od geografske uniformnosti.

3.7. Rad i zaposlenje

Istraživanja o radu i zaposlenju predstavljaju jedno od prvih polja klasnih istraživanja, budući da za Marxa položaj u proizvodnom procesu predstavlja osnovni kriterij za klasnu pripadnost. To je polje istraživanja tematski blisko istraživanju politike i političke ekonomije, budući da se istražuju teme poput transformacije socijalne države i neoliberalnih reformi. Međutim, dok istraživanja klase i političke ekonomije više tendiraju koristiti se institucionalnim pristupima, ova se skupina radova manje bavi tradicionalnim političkim akterima (vlade, sindikati), a više ishodima reformi.

Utvdili smo tri fokusa istraživanja u ovom širem polju. Prvi se tiče transformacije suvremenog kapitalizma i načina na koji je to utjecalo na živote ljudi, kao što su trendovi fleksibilizacije rada, siromaštva vremenom i izloženosti neravnoteži rada i života (npr., Warren, 2015; Boden i dr., 2008; Chatzitheochari i Arber, 2012; Gerstel i Clawson, 2014). Trendovi ugovora na određeno vrijeme, stažiranja i prekarnog rada predstavljaju daljnje aspekte transformacija tržišta rada koji su bili istaknuti u pregledanoj literaturi (npr., Strangleman, 2015; Leonard, Halford i Bruce, 2015; Cutuli i Guetto, 2013). Drugi se fokus tiče imovinskih i prihodovnih nejednakosti među klasama (Bihagen, 2008; Wodtke, 2016; Laurison i Friedman, 2016). To se polje istraživanje naizgled preklapa s ekonomističkim pojmom klase, gdje je klasa definirana u gradualnom smislu i s pretpostavkom da financijska sredstva predstavljaju najvidljiviji resurs koji oblikuje životne šanse. No, sva se tri rada iz te skupine bave metateorijskim raspravama o konceptualizaciji klase, odnosno o prednostima i nedostacima različitih klasnih modela: mikroklasa u odnosu na velike klase, klasne podjele utemeljene na zanimanjima u odnosu na modele koji se temelje na radnom mjestu i vlasništvu, teze o smrti klase te primjenjivosti EGP sheme klase u analizi rodni razlike u prihodima. Konačno, treći su fokus istraživanja klasni aspekti prestanka rada i zaposlenja. To uključuje proučavanje umirovljenja i perspektive životnog tijeka (npr., Radl, 2013; Wahrendorf, Dragano i Siegrist, 2013), dok se demografsko starenje također proučavalo u kontekstu brige za starije osobe (npr., Gallo i Scrinzi, 2016; Huppatz, 2009).

U ovom polju istraživanja analizirala se intersekcionalnost između klase i roda (vezano za temu klase i obitelji, odnosno rodne ravnopravnosti) te

klase i etniciteta, u kontekstu radnika migranata, diskriminacije imigranata i rasne diskriminacije. Nadalje, neke studije o radu i zaposlenju raspravljaju o pojmovima individualizacije i refleksivne modernizacije, kao dio rasprave o smrti klase. Konačno, u smislu teorijskih tradicija i metodoloških pristupa, ovo je polje istraživanja raznolikije od ostalih polja klasne analize: osim dominantnih neoveberovskih studija, ti radovi uključuju burdijeovske, neomarksističke i neodirkemovske pristupe. Autori su podjednako primjenjivali kvantitativne i kvalitativne pristupe. Što se tiče geografskog aspekta, većina istraživanja provedena je u Velikoj Britaniji, dok su druge studije uključivale slučajeve Nizozemske, Rusije, Švedske, SAD-a i Australije. Bilo je nekoliko krosnacionalnih studija o radu i zaposlenju (npr., Wahren-dorf, Dragano i Siegrist, 2013; Radl, 2013), iako manje nego u istraživanju politike i političke ekonomije.

3.8. Društveni rizici

Dosad opisana polja istraživanja analizirala su različite mehanizme reprodukcije klasnih nejednakosti (obrazovanje, kultura), kao i društvene dimenzije tih nejednakosti (identitet, politika). Analiza klase i društvenih rizika posebno je usmjerena na posljedice nejednakosti. Nadalje, dok se u mnogim radovima iz prethodnih polja uzroci i posljedice nejednakosti ne mogu jasno razlikovati (npr., društvene mreže su i rezultat nejednakosti i mehanizam njihove daljnje perpetuacije), studije iz ovog polja usredotočuju se na ishod klasnih nejednakosti vezan uz društvene rizike.

Te smo radove podijelili u četiri podskupine. Prvo, društveni rizici su istraženi u kontekstu siromaštva i ekonomske ranjivosti (npr., Newman i Massengill, 2006; Whelan i Maitre, 2008). Ti radovi se djelomično preklapaju s klasnim analizama rada i zaposlenja, posebno vezano uz umirovljenje i nezaposlenost. Drugo, nekoliko radova ispituje klase s aspekta kriminala i sigurnosti, dotičući pitanja viktimizacije, droge i beskućništva (Roberts i Chen, 2013; Garland, Chakraborti i Hardy, 2015; Meyer, 2010; Huey, 2010; Phipps, 2009). Analiza klase u kriminološkom aspektu relativno je rijetka te uglavnom provedena kroz intersekcionalnost s etnicitetom i rasom, pri čemu je varijabla klase samo od sekundarnog značenja. Iako kriminološke teme predstavljaju rastuće polje istraživanja u suvremenoj, osobito američkoj, sociologiji (zatvorska populacija, terorizam, pravosuđe, rat protiv droge), kriminološki je aspekt prilično zanemaren u klasnim istraživanjima. To se još više odnosi na još jedan aspekt društvenih rizika i sigurnosti: ekološku

ranjivost i istraživanje prirodnih katastrofa. U našem pregledu identificirali smo samo jedan rad koji se bavi klasama i ekološkom otpornosti (Tierney, 2007), što upućuje na potrebu daljnjeg istraživanja u tom polju.

Treća podskupina djelomično je obuhvaćena prvim dvjema temama, ali se posebno tiče pitanja prostora i stanovanja. To je istraživanje provedeno uglavnom u SAD-u i Kanadi primjenom kvantitativnih metoda. Usredotočeno je na pitanje gentrifikacije i stambene segregacije u velikim gradovima, posebno između gradskih geta i predgrađa, što se istražuje ponajprije kroz interseksionalnost između klase i rase (npr., Sharkey, 2014; Krysan i dr., 2009; Blokland, 2008). I četvrto, klase i društveni rizici istražuju se kroz zdravlje i smrtnost. Autori su usredotočeni na zdravstvenu njegu (Wendt i dr., 2010), odnos između klasa i zdravstvenih rizika (Darmon, 2009; Watkins-Hayes, 2014), i klasnih narativa o zdravlju (Seale i Charteris-Black, 2008). Većina se pregledanih studija ne oslanja na teorijske tradicije u analizi klase, no u radovima koji to čine riječ je isključivo o neoveberovskoj tradiciji, napose kroz EGP shemu. Kvalitativni i kvantitativni pristupi podjednako su zastupljeni. Uz iznimku jednog članka koji se oslanja na krosnacionalne podatke Eurobarometra, ostali radovi istražuju pojedine zemlje.

4. Zaključak

Naš pregled istraživanja društvenih klasa objavljenih u šest vodećih međunarodnih socioloških časopisa u razdoblju od 2006. do 2016. godine ukazuje na nekoliko važnih tendencija. Najprije, usprkos određenim kritikama da je klasna analiza irelevantna za zahvaćanje nejednakosti u suvremenim društvima, analizirani radovi sugeriraju da je to još uvijek važno istraživačko područje. Nadalje, uočavamo tendenciju da se istraživanja ne oslanjaju na glavne teorijske tradicije u analizi društvenih klasa, odnosno u većini ne predstavljaju neomarksističke, neoveberovske ili burdijeovske pristupe. Elley (2011), na primjer, definira klase kroz različite kriterije (dohodak roditelja, obrazovne kvalifikacije, obiteljsku pozadinu, društvenu mrežu i geografski položaj), tvrdeći da »klasu shvaća dinamički kroz kombinaciju faktora i društvenih procesa koji su međusobno povezani i ne mogu biti svedeni na bilo koju pojedinačnu analitičku dimenziju nejednakosti« (Elley, 2011: 418). Conley (2008) promovira taj model u deskriptivnom i normativnom smislu kao »*folk* koncept klase«, pozivajući sociologe da u svoje modele uključe »sve oblike društvene hijerarhije za koje se čini da imaju empirijsku težinu, od društvenih mreža do prihoda i od imovine do fizičkog

izgleda« (Conley, 2008: 367). Drugim riječima, za razliku od Goldthorpea (2008), koji se zalaže za usku definiciju klase, naš pregled pokazuje da postoji snažna tendencija prema pristupu koji opisuje Conley.

Kad se primjenjuju tradicionalni pristupi klasnoj analizi, među pregledanim člancima dominiraju neoveberovski te u manjoj mjeri burdijeovski radovi, dok samo nekolicina članaka rabi neomarksistički i neodirkemovski pristup. Treba napomenuti da izbor teorijskog pristupa često ovisi o polju istraživanja. Na primjer, članci koji se bave kulturnom potrošnjom uglavnom se koriste Bourdieuovim konceptualnim aparatom (polje, kapital i habitus), sudjeluju u raspravama o njegovim glavnim idejama (homologija ukusa i vertikalno-horizontalna struktura društvenog prostora), a neki čak primjenjuju i statističke tehnike koje je razvio Bourdieu (višestruka korespondencijska analiza).

S obzirom na metode istraživanja koje se koriste za proučavanje klasne dinamike, izbor metoda često se podudara s poljem istraživanja. Dok se društvena mobilnost proučava gotovo isključivo kvantitativnim metodama, klasni su identiteti ponajprije kvalitativno polje istraživanja. S jedne strane, taj nalaz ne čudi. Sociolozi najčešće ne rade na svojim istraživanjima u izolaciji, nego kao dio širih istraživačkih zajednica (npr., unutar određenih istraživačkih paradigmi), što povećava vjerojatnost da će slijediti metodološke tradicije svojih prethodnika. S druge strane, dominacija određenoga metodološkog pristupa ostavlja praznine vezano uz konceptualnu i empirijsku složenost klasnih nejednakosti. Osobito je uočljiv nedostatak mješovitih metoda istraživanja, unatoč čestim pozivima da se empirijski fenomeni analiziraju s pomoću numeričkih, narativnih, vizualnih i drugih vrsta podataka.

Pregledom je također utvrđeno da se klasna analiza razlikuje u obujmu i strukturi između američkih i europskih časopisa. U američkim je časopisima istraživanje klasa znatno manje zastupljeno nego u europskim, odnosno britanskim časopisima. Osim toga, u SAD-u se klasa istražuje ponajprije u poljima istraživanja koja su vrlo zastupljena u suvremenoj američkoj sociologiji: temama kriminala i drugih oblika društvenih rizika (osobito kroz prizmu intersekcionalnosti i vezano za rasnu dimenziju) i političke ekonomije (gdje se klasno djelovanje koristi kao generički pojam u analizi transformacija kapitalizma). Istraživanja objavljena u europskim časopisima se, s druge strane, više bave tradicionalno europskim problemima: pitanjem tržišta rada (prijevremenim odlaskom u mirovinu, nezaposlenošću mladih), društvenom mobilnošću (unatoč naznakama da američka društvena struk-

tura također postaje sve manje otvorenom) i kulturnim međuklasnim granicama (zbog relativno veće važnosti visoke kulture u društvima »starih« klasnih struktura).

Konačno, opseg zemalja istraženih u pregledanim radovima iznimno je uzak. Najveći dio istraživanja dolazi iz Sjeverne Amerike ili zapadne Europe. Osim nekoliko istraživanja provedenih u Kini i istočnoj Europi, iz vodećih socioloških časopisa možemo naučiti vrlo malo o klasama u drugim dijelovima svijeta. Dakako, taj zaključak ima veze s izborom časopisa, koji se izdaju upravo u tim dvjema regijama, međutim činjenica jest da vodeći svjetski časopisi objavljuju malo istraživanja iz drugih dijelova svijeta. Nadalje, kad je riječ o geografskom aspektu, uočavamo da prevladava metodološki nacionalizam u istraživanjima klasa. Osim istraživanja politike i političke ekonomije, komparativne i krosnacionalne studije još uvijek su rijetkost u istraživanjima društvenih klasa koja su analizirana za potrebe ovoga rada.

U hrvatskom kontekstu empirijska su istraživanja društvenih klasa najvećim dijelom zapostavljena od početka devedesetih godina 20. stoljeća. Premda istraživanje društvenih klasa u Hrvatskoj zaslužuje razmatranje problema i izazova istraživanja klasa specifičnih za hrvatski kontekst, vjerujemo da je prenošenje pouka iz međunarodne literature komplementarno nekoj budućoj studiji istraživanja društvenih klasa u hrvatskoj sociologiji. Na temelju pregledane literature zaključujemo da bi se revitalizacija klasne analize u Hrvatskoj, a koja teži biti međunarodno relevantna, morala uhvatiti ukoštac s teorijskim prijedorima o relevantnosti klase u suvremenosti. Također, vjerujemo da se suvremena klasna analiza treba baviti i prednostima i nedostacima strukturnih naspram kulturnih i pragmatičnih pristupa te odnosom između klase i drugih osi nejednakosti poput roda i etniciteta. Držimo da klasna analiza treba adresirati kritike da to istraživačko područje nije metodološki dovoljno inovativno te da je siromašno u pogledu komparativnih uvida. Na kraju, međunarodno aktualne teme poput klimatskih promjena, umjetne inteligencije te globalnih migracija otvaraju pitanje o promišljanju klasnih razlika onkraj već uhodanih polja klasne analize.

LITERATURA

- Allen, Chris, Powell, Ryan, Casey, Rionach i Coward, Sarah (2007). »'Ordinary, the Same as Anywhere Else': Notes on the Management of Spoiled Identity in Marginal Middle-Class Neighbourhoods«, *Sociology*, 41 (2): 239–258. doi: 10.1177/0038038507074971

- Allen, Kim i Mendick, Heather (2013). »Keeping It Real? Social Class, Young People and 'Authenticity' in Reality TV«, *Sociology*, 47 (3): 460–476. doi: 10.1177/0038038512448563
- Archer, Louise (2011). »Constructing Minority Ethnic Middle-Class Identity: An Exploratory Study with Parents, Pupils and Young Professionals«, *Sociology*, 45 (1): 134–151. doi: 10.1177/0038038510387187
- Archer, Louise i Francis, Becky (2006). »Challenging Classes? Exploring the Role of Social Class within the Identities and Achievement of British Chinese Pupils«, *Sociology*, 40 (1): 29–49. doi: 10.1177/0038038506058434
- Atkinson, Will (2007). »Anthony Giddens as Adversary of Class Analysis«, *Sociology*, 41 (3): 533–549. doi: 10.1177/0038038507076622
- Atkinson, Will (2015). *Class*. Cambridge: Polity Press.
- Bagguley, Paul i Hussain, Yasmin (2014). »Negotiating Mobility: South Asian Women and Higher Education«, *Sociology*, 50 (1): 43–59. doi: 10.1177/0038038514554329
- Barone, Carlo, Lucchini, Mario i Sarti, Simone (2007). »Class and Political Preferences in Europe: A Multilevel Analysis of Trends over Time«, *European Sociological Review*, 23 (3): 373–392. doi: 10.1093/esr/jcm009
- Beck, Ulrich (2013). »Why 'Class' Is Too Soft a Category to Capture the Explosiveness of Social Inequality at the Beginning of the Twenty-First Century«, *British Journal of Sociology*, 64 (1): 63–74. doi: 10.1111/1468-4446.12005
- Beckert, Jens i Lutter, Mark (2013). »Why the Poor Play the Lottery: Sociological Approaches to Explaining Class-Based Lottery Play«, *Sociology*, 47 (6): 1152–1170. doi: 10.1177/0038038512457854
- Beller, Emily (2009). »Bringing Intergenerational Social Mobility Research into the Twenty-First Century: Why Mothers Matter«, *American Sociological Review*, 74 (4): 507–528. doi: 10.1177/000312240907400401
- Bengtsson, Mattias, Berglund, Tomas i Oskarson, Maria (2013). »Class and Ideological Orientations Revisited: An Exploration of Class-Based Mechanisms«, *British Journal of Sociology*, 64 (4): 691–716. doi: 10.1111/1468-4446.12033
- Bihagen, Erik (2008). »Does Class Matter Equally for Men and Women? A Study of the Impact of Class on Wage Growth in Sweden 1999-2003«, *Sociology*, 42 (3): 522–540. doi: 10.1177/0038038508088838
- Blokland, Talja (2008). »Facing Violence: Everyday Risks in an American Housing Project«, *Sociology*, 42 (4): 601–617. doi: 10.1177/0038038508091617
- Boden, Sharon, Williams, Simon J., Seale, Clive, Lowe, Pam i Steinberg, Deborah Lynn (2008). »The Social Construction of Sleep and Work in the British Print News Media«, *Sociology*, 42 (3): 541–558. doi: 10.1177/0038038508088839
- Bourdieu, Pierre (1984 [1979]). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brannen, Julia i Nilsen, Ann (2006). »From Fatherhood to Fathering: Transmission and Change among British Fathers in Four-generation Families«, *Sociology*, 40 (2): 335–352. doi: 10.1177/0038038506062036
- Breen, Richard (2005). »Foundations of a neo-Weberian class analysis«, u: Erik Olin Wright (ur.). *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 31–50.

- Breen, Richard i Jonsson, Jan O. (2007). »Explaining Change in Social Fluidity: Educational Equalization and Educational Expansion in Twentieth-Century Sweden«, *American Journal of Sociology*, 112 (6): 1775–1810. doi: 10.1086/508790
- Breen, Richard i Karlson, Kristian Bernt (2014). »Education and Social Mobility: New Analytical Approaches«, *European Sociological Review*, 30 (1): 107–118. doi: 10.1093/esr/jct025
- Buchholz, Sandra, Hofäcker, Dirk, Mills, Melinda, Blossfeld, Hans-Peter, Kurz, Karin i Hofmeister, Heather (2009). »Life Courses In the Globalization Process: The Development of Social Inequalities in Modern Societies«, *European Sociological Review*, 25 (1): 53–71. doi: 10.1093/esr/jcn033
- Bühlmann, Felix (2010). »Routes into the British Service Class Feeder Logics According to Gender and Occupational Groups«, *Sociology*, 44 (2): 195–212. doi: 10.1177/0038038509357193
- Bukodi, Erzsébet i Goldthorpe, John H. (2013). »Decomposing ‘social origins’: The Effects of parents’ class, status and education on the educational attainment of their children«, *European Sociological Review*, 29 (5): 1024–1039. doi: 10.1093/esr/jcs079
- Bukodi, Erzsébet, Goldthorpe, John H., Waller, Lorraine i Kuha, Jouni (2015). »The mobility problem in Britain: New findings from the analysis of birth cohort data«, *The British Journal of Sociology*, 66 (1): 93–117. doi: 10.1111/1468-4446.12096
- Chan, Tak Wing i Boliver, Vikki (2013). »The Grandparents Effect in Social Mobility: Evidence from British Birth Cohort Studies«, *American Sociological Review*, 78 (4): 662–678. doi: 10.1177/0003122413489130
- Chan, Tak Wing i Goldthorpe, John H. (2007a). »Social Status and Newspaper Readership«, *American Journal of Sociology*, 112 (4): 1095–1134. doi: 10.1086/508792
- Chan, Tak Wing i Goldthorpe, John H. (2007b). »Social stratification and cultural consumption: Music in England«, *European Sociological Review*, 23 (1): 1–19. doi: 10.1093/esr/jcl016
- Chatzitheochari, Stella i Arber, Sara (2012). »Class, Gender and Time Poverty: A Time-Use Analysis of British Workers’ Free Time Resources«, *The British Journal of Sociology*, 63 (3): 451–471. doi: 10.1111/j.1468-4446.2012.01419.x
- Condon, Dennis J. (2009). »Social Class, School and Non-School Environments, and Black/White Inequalities in Children’s Learning«, *American Sociological Review*, 74 (5): 683–708. doi: 10.1177/000312240907400501
- Conley, Dalton (2008). »Reading Class between the Lines (of This Volume): A Reflection on Why We Should Stick to Folk Concepts of Social Class«, u: Annette Lareau i Dalton Conley (ur.). *Social Class: How does it Work?* New York: Russel Sage Foundation, str. 366–375.
- Crompton, Rosemary (2008). *Class and stratification*. Cambridge: Polity Press.
- Curtis, Josh (2016). »Social Mobility and Class Identity: The Role of Economic Conditions in 33 Societies, 1999–2009«, *European Sociological Review*, 32 (1): 108–121. doi: 10.1093/esr/jcv077

- Cutuli, Giorgio i Guetto, Raffaele (2013). »Fixed-Term Contracts, Economic Con-
juncture, and Training Opportunities: A Comparative Analysis across Euro-
pean Labour Markets«, *European Sociological Review*, 29 (3), 616–629. doi:
10.1093/esr/jcs011
- Daenekindt, Stijn i Roose, Henk (2013). »A Mise-En-Scène of the Shattered
Habitus: The Effect of Social Mobility on Aesthetic Dispositions towards
Films«, *European Sociological Review*, 29 (1): 48–59. doi: 10.1093/esr/jcr038
- Darmon, Muriel (2009). »The Fifth Element: Social Class and the Sociology of
Anorexia«, *Sociology*, 43 (4): 717–733. doi: 10.1177/0038038509105417
- Davenport, Lauren D. (2016). »The Role of Gender, Class, and Religion in Biracial
Americans' Racial Labeling Decisions«, *American Sociological Review*, 81 (1):
57–84. doi: 10.1177/0003122415623286
- Dermott, Esther i Pomati, Marco (2016). »'Good' Parenting Practices: How Important
are Poverty, Education and Time Pressure?«, *Sociology*, 50 (1): 125–142.
doi: 10.1177/0038038514560260
- Dicks, Bella (2008). »Performing the Hidden Injuries of Class in Coal-Mining
Heritage«, *Sociology*, 42 (3): 436–452. doi: 10.1177/0038038508088824
- Domański, Henryk (2008). »A New Dimension of Social Stratification in Poland?
Class Membership and Electoral Voting in 1991–2001«, *European Sociological
Review*, 24 (2): 169–182. doi: 10.1093/esr/jcm041
- Dreiling, Michael i Darves, Derek (2011). »Corporate Unity in American Trade
Policy: A Network Analysis of Corporate-Dyad Political Action«, *American
Journal of Sociology*, 116 (5): 1514–1563. doi: 10.1086/657524
- Edensor, Tim i Millington, Steve (2009). »Illuminations, Class Identities and
the Contested Landscapes of Christmas«, *Sociology*, 43 (1): 103–121. doi:
10.1177/0038038508099100
- Elley, Sharon (2011). »Young Women, Class and Gendered Heterosexuality: The
Implication of Educational Aspirations and Social Networks for Sex Education
Messages«, *Sociology*, 45 (3): 413–429. doi: 10.1177/0038038511399621
- Erola, Jani i Moisio, Pasi (2007). »Social Mobility over Three Generations in
Finland, 1950–2000«, *European Sociological Review*, 23 (2): 169–183. doi:
10.1093/esr/jcl027
- Francombe-Webb, Jessica i Silk, Michael (2015). »Young Girls' Embodied Ex-
periences of Femininity and Social Class«, *Sociology*, 50 (4): 652–672. doi:
10.1177/0038038514568233
- Gallo, Ester i Scrinzi, Francesca (2016). »Outsourcing Elderly Care to Migrant
Workers: The Impact of Gender and Class on the Experience of Male Employ-
ers«, *Sociology*, 50 (2): 366–382. doi: 10.1177/0038038515573688
- Garland, Jon, Chakraborti, Neil i Hardy, Stevie-Jade (2015). »'It Felt Like a Little
War': Reflections on Violence against Alternative Subcultures«, *Sociology*, 49
(6): 1065–1080. doi: 10.1177/0038038515578992
- Gerstel, Naomi i Clawson, Dan (2014). »Class Advantage and the Gender Divide:
Flexibility on the Job and at Home«, *American Journal of Sociology*, 120 (2):
395–431. doi: 10.1086/678270
- Goldthorpe, John H. (2008). »Two Oppositions in Studies of Class: A Reflection«,
u: Annette Lareau i Dalton Conley (ur.). *Social Class: How does it Work?* New
York: Russel Sage Foundation, str. 350–354.

- Grusky, David (2005). »Foundations of a neo-Durkheimian class analysis«, u: Erik Olin Wright (ur.). *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 51–81.
- Gundert, Stefanie i Mayer, Karl Ulrich (2012). »Gender Segregation in Training and Social Mobility of Women in West Germany«, *European Sociological Review*, 28 (1): 59–81. doi: 10.1093/esr/jcq048
- Güveli, Ayse i De Graaf, Nan Dirk (2007). »Career Class (Im)mobility of the Social-Cultural Specialists and the Technocrats in the Netherlands«, *European Sociological Review*, 23 (2): 185–201. doi: 10.1093/esr/jcl028
- Hamilton, Kathy (2012). »Low-Income Families and Coping through Brands: Inclusion or Stigma?«, *Sociology*, 46 (1): 74–90. doi: 10.1177/0038038511416146
- Harman, Vikki i Cappellini, Benedetta (2015). »Mothers on Display: Lunchboxes, Social Class and Moral Accountability«, *Sociology*, 49 (4): 764–781. doi: 10.1177/0038038514559322
- Huey, Laura (2010). »False Security or Greater Social Inclusion? Exploring Perceptions of CCTV Use in Public and Private Spaces Accessed by the Homeless«, *British Journal of Sociology*, 61 (1): 63–82. doi: 10.1111/j.1468-4446.2009.01302.x/full
- Hung, Ho-fung (2008). »Agricultural Revolution and Elite Reproduction in Qing China: The Transition to Capitalism Debate Revisited«, *American Sociological Review*, 73 (4): 569–588. doi: 10.1177/000312240807300403
- Huppertz, Kate (2009). »Reworking Bourdieu's 'Capital': Feminine and Female Capitals in the Field of Paid Caring Work«, *Sociology*, 43 (1): 45–66. doi: 10.1177/0038038508099097
- Ingram, Nicola (2011). »Within School and Beyond the Gate: The Complexities of Being Educationally Successful and Working Class«, *Sociology*, 45 (2): 287–302. doi: 10.1177/0038038510394017
- Irwin, Sarah (2015). »Class And Comparison: Subjective Social Location and Lay Experiences of Constraint and Mobility«, *British Journal of Sociology*, 66 (2): 259–281. doi: 10.1111/1468-4446.12121
- Irwin, Sarah i Elley, Sharon (2011). »Concerted Cultivation? Parenting Values, Education and Class Diversity«, *Sociology*, 45 (3): 480–495. doi: 10.1177/0038038511399618
- Jenkins, J. C., Leicht, Kevin T. i Wendt, Heather (2006). »Class Forces, Political Institutions, and State Intervention: Subnational Economic Development Policy in the United States, 1971–1990«, *American Journal of Sociology*, 111 (4): 1122–1180. doi: 10.1086/498467
- Johnson, Paul (2008). »'Rude Boys': The Homosexual Eroticization of Class«, *Sociology*, 42 (1): 65–82. doi: 10.1177/0038038507084825
- Jonsson, Jan O., Grusky, David B., Di Carlo, Matthew, Pollak, Reinhard i Brinton, Mary C. (2009). »Microclass Mobility: Social Reproduction in Four Countries«, *American Journal of Sociology*, 114 (4): 977–1036. doi: 10.1086/596566
- Katz-Gerro, Tally i Jæger, Mads M. (2013). »Top of the Pops, Ascend of the Omnivores, Defeat of the Couch Potatoes: Cultural Consumption Profiles in Denmark 1975–2004«, *European Sociological Review*, 29 (2): 243–260. doi: 10.1093/esr/jcr058

- Kerrissey, Jasmine (2015). »Collective Labor Rights and Income Inequality«, *American Sociological Review*, 80 (3): 626–653. doi: 10.1177/0003122415583649
- Kristal, Tali (2010). »Good Times, Bad Times: Postwar Labor's Share of National Income in Capitalist Democracies«, *American Sociological Review*, 75 (5): 729–763. doi: 10.1177/0003122410382640
- Krysan, Maria, Couper, Mick P., Farley, Reynolds i Forman, Tyrone A. (2009). »Does Race Matter in Neighborhood Preferences? Results from a Video Experiment«, *American Journal of Sociology*, 115 (2): 527–559. doi: 10.1086/599248
- Lareau, Annette i Weininger, Elliot B. (2008). »Class and the Transition to Adulthood«, u: Annette Lareau i Dalton Conley (ur.). *Social Class: How Does it Work?* New York: Russel Sage Foundation, str. 118–152.
- Laurison, Daniel i Friedman, Sam (2016). »The Class Pay Gap in Higher Professional and Managerial Occupations«, *American Sociological Review*, 81 (4): 668–695. doi: 10.1177/0003122416653602
- Lee, Cheol-Sung (2007). »Labor Unions and Good Governance: A Cross-National, Comparative Analysis«, *American Sociological Review*, 72 (4): 585–609. doi: 10.1177/000312240707200405
- Lee, Cheol-Sung, Kim, Young-Bum i Shim, Jae-Mahn (2011). »The Limit of Equality Projects Public-Sector Expansion, Sectoral Conflicts, and Income Inequality in Postindustrial Economies«, *American Sociological Review*, 76 (1): 100–124. doi: 10.1177/0003122410396195
- Leonard, Pauline, Halford, Susan i Bruce, Katie (2015). »'The New Degree?' Constructing Internships in the Third Sector«, *Sociology*, 50 (2): 383–399. doi: 10.1177/0038038515574456
- Le Roux, Brigitte, Rouanet, Henry, Savage, Mike i Warde, Alan (2008). »Class and Cultural Division in the UK«, *Sociology*, 42 (6): 1049–1071. doi: 10.1177/0038038508096933
- Lippényi, Zoltan, Maas, Ineke i Van Leeuwen, Marco H. (2015). »Modernization and Social Fluidity in Hungary, 1870–1950«, *European Sociological Review*, 31 (1): 103–114. doi: 10.1093/esr/jcu085
- MacKenzie, Robert, Stuart, Marc, Forde, Chris, Greenwood, Ian, Gardiner, Jean i Perrett, Robert (2006). »'All That Is Solid?': Class, Identity and the Maintenance of a Collective Orientation amongst Redundant Steelworkers«, *Sociology*, 40 (5): 833–852. doi: 10.1177/0038038506067509
- McCulloch, Andrew (2013). »Cohort Variations in the Membership of Voluntary Associations in Great Britain, 1991–2007«, *Sociology*, 48 (1): 167–185. doi: 10.1177/0038038513481643
- McFarland, Daniel A. i Thomas, Rueben J. (2006). »Bowling Young: How Youth Voluntary Associations Influence Adult Political Participation«, *American Sociological Review*, 71 (3): 401–425. doi: 10.1177/000312240607100303
- Marks, Gary, Mbaye, Heather A. i Kim, Hyung Min (2009). »Radicalism or Reformism? Socialist Parties before World War I«, *American Sociological Review*, 74 (4): 615–635. doi: 10.1177/000312240907400406
- Martin, Nathan D. i Brady, David (2007). »Workers of the Less Developed World Unite? A Multilevel Analysis of Unionization in Less Developed Countries«, *American Sociological Review*, 72 (4): 562–584. doi: 10.1177/000312240707200404

- Meyer, Doug (2010). »Evaluating the Severity of Hate-Motivated Violence: Intersectional Differences among LGBT Hate Crime Victims«, *Sociology*, 44 (5): 980–995. doi: 10.1177/0038038510375737
- Nast, Julia i Blokland, Talja (2013). »Social Mix Revisited: Neighbourhood Institutions as Setting for Boundary Work and Social Capital«, *Sociology*, 48 (3): 482–499. doi: 10.1177/0038038513500108
- Newman, Katherine S. i Massengill, Rebekah P. (2006). »The Texture of Hardship: Qualitative Sociology of Poverty, 1995–2005«, *Annual Review of Sociology*, 32: 423–446. doi: 10.1146/annurev.soc.32.061604.123122
- Noelke, Clemens i Horn, Daniel (2014). »Social Transformation and the Transition from Vocational Education to Work in Hungary: A Differences-in-differences Approach«, *European Sociological Review*, 30 (4): 431–443. doi: 10.1093/esr/jcu048
- Nordli Hansen, Marianne i Mastekaasa, Arne (2006). »Social Origins and Academic Performance at University«, *European Sociological Review*, 22 (3): 277–291. doi: 10.1093/esr/jci057
- Padgett, John F. i McLean, Paul D. (2006). »Organizational Invention and Elite Transformation: The Birth of Partnership Systems in Renaissance Florence«, *American Journal of Sociology*, 111 (5): 1463–1568. doi: 10.1086/498470
- Pakulski, Jan (2005). »Foundations of a Post-Class Analysis«, u: Erik Olin Wright (ur.). *Approaches to Class Analysis*. London: Verso, str. 152–179.
- Pellandini-Simányi, Léna (2015). »How Do Friends Manage Income Differences? The Role of Lay Concepts of Justice in the Erosion of Income-Bridging Friendships and Social Segregation«, *Sociology*, 51 (3): 592–607. doi: 10.1177/0038038515594975
- Perrier, Maud (2012). »Middle-class Mothers Moralities and ‘Concerted Cultivation’: Class Others, Ambivalence and Excess«, *Sociology*, 47 (4): 655–670. doi: 10.1177/0038038512453789
- Però, Davide (2014). »Class Politics and Migrants: Collective Action among New Migrant Workers in Britain«, *Sociology*, 48 (6): 1156–1172. doi: 10.1177/0038038514523519
- Phipps, Alison (2009). »Rape and Respectability: Ideas about Sexual Violence and Social Class«, *Sociology*, 43 (4): 667–683. doi: 10.1177/0038038509105414
- Pichler, Florian i Wallace, Claire (2009). »Social Capital and Social Class in Europe: The Role of Social Networks in Social Stratification«, *European Sociological Review*, 25 (3): 319–332. doi: 10.1093/esr/jcn050
- Petev, Ivaylo D. (2013). »The Association of Social Class and Lifestyles: Persistence in American Sociability, 1974 to 2010«, *American Sociological Review*, 78 (4): 633–661. doi: 10.1177/0003122413491963
- Radl, Jonas (2013). »Labour Market Exit and Social Stratification in Western Europe: The Effects of Social Class and Gender on the Timing of Retirement«, *European Sociological Review*, 29 (3): 654–668. doi: 10.1093/esr/jcs045
- Reay, Diane, Crozier, Gill i Clayton, John (2009). »‘Strangers in Paradise’? Working-class Students in Elite Universities«, *Sociology*, 43 (6): 1103–1121. doi: 10.1177/0038038509345700

- Reeves, Aaron (2014). »Neither Class Nor Status: Arts Participation and the Social Strata«, *Sociology*, 49 (4): 624–642. doi: 10.1177/0038038514547897
- Roberts, Bryan R. i Chen, Yu (2013). »Drugs, Violence, and the State«, *Annual Review of Sociology*, 39: 105–125. doi: 10.1146/annurev-soc-071312-145554
- Roberts, Steven (2013). »Boys Will Be Boys... Won't They? Change and Continuities in Contemporary Young Working-Class Masculinities«, *Sociology*, 47 (4): 671–686. doi: 10.1177/0038038512453791
- Rollock, Nicola (2014). »Race, Class and 'The Harmony Of Dispositions'«, *Sociology*, 48 (3): 445–451. doi: 10.1177/0038038514521716
- Roose, Henk (2014). »Signs of 'Emerging' Cultural Capital? Analysing Symbolic Struggles Using Class Specific Analysis«, *Sociology*, 49 (3): 556–573. doi: 10.1177/0038038514544492
- Rosenfeld, Jake i Kleykamp, Meredith (2012). »Organized Labor and Racial Wage Inequality in the United States«, *American Journal of Sociology*, 117 (5): 1460–1502. doi: 10.1086/663673
- Savage, Mike, Devine, Fiona, Cunningham, Niall, Taylor, Mark, Li, Yaojun, Hjellbrekke, Johs, Le Roux, Brigitte, Friedman, Sam i Miles, Andrew (2013). »A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment«, *Sociology*, 47 (2): 219–250. doi: 10.1177/0038038513481128
- Sharkey, Patrick (2014). »Spatial Segmentation and the Black Middle Class«, *American Journal of Sociology*, 119 (4): 903–954. doi: 10.1086/674561
- Seale, Clive i Charteris-Black, Jonathan (2008). »The Interaction of Class and Gender in Illness Narratives«, *Sociology*, 42 (3): 453–469. doi: 10.1177/0038038508088835
- Slater, Dan (2009). »Revolutions, Crackdowns, and Quiescence: Communal Elites and Democratic Mobilization in Southeast Asia«, *American Journal of Sociology*, 115 (1): 203–254. doi: 10.1086/597796
- Smyth, Ciara (2016). »Getting Ahead in the Preschool Years: An Analysis of a Preschool Enrichment and Entertainment Market«, *Sociology*, 50 (4): 731–747. doi: 10.1177/0038038515577916
- Stepan-Norris, Judith i Southworth, Caleb (2010). »Rival Unionism and Membership Growth in the United States, 1900 to 2005. A Special Case of Inter-organizational Competition«, *American Sociological Review*, 75 (2): 227–251. doi: 10.1177/0003122410365308
- Stocke, Volker (2007). »Explaining Educational Decision and Effects of Families' Social Class Position: An Empirical Test of the Breen-Goldthorpe Model of Educational Attainment«, *European Sociological Review*, 23 (4): 505–519. doi: 10.1093/esr/jcm014
- Strangleman, Tim (2015). »Rethinking Industrial Citizenship: The Role and Meaning of Work in an Age of Austerity«, *British Journal of Sociology*, 66 (4): 673–690. doi: 10.1111/1468-4446.12135
- Sturgis, Patrick i Buscha, Franz (2015). »Increasing Inter-Generational Social Mobility: Is Educational Expansion the Answer?«, *British Journal of Sociology*, 66 (3): 512–533. doi: 10.1111/1468-4446.12138
- Sullivan, Alice, Ketende, Sosthenes i Joshi, Heather (2013). »Social Class and Inequalities in Early Cognitive Scores«, *Sociology*, 47 (6): 1187–1206. doi: 10.1177/0038038512461861

- Thiel, Darren (2007). »Class in Construction: London Building Workers, Dirty Work and Physical Cultures«, *British Journal of Sociology*, 58 (2): 227–251. doi: 10.1177/1466138112463656
- Tierney, Kathleen J. (2007). »From the Margins to the Mainstream? Disaster Research at the Crossroads«, *Annual Review of Sociology*, 33: 503–525. doi: 10.1146/annurev.soc.33.040406.131743
- Tolsma, Jochen, De Graaf, Nan Dirk i Quillian, Lincoln (2009). »Does Intergenerational Social Mobility Affect Antagonistic Attitudes towards Ethnic Minorities?«, *British Journal of Sociology*, 60 (2): 257–277. doi: 10.1111/j.1468-4446.2009.01230.x
- Torche, Florencia (2011). »Is a College Degree Still the Great Equalizer? Intergenerational Mobility across Levels of Schooling in the United States«, *American Journal of Sociology*, 117 (3): 763–807. doi: 10.1086/661904
- Van Leeuwen, Marco H. i Maas, Ineke (2010). »Historical Studies of Social Mobility and Stratification«, *Annual Review of Sociology*, 36: 429–451. doi: 10.1146/annurev.soc.012809.102635
- Van der Velden, Rolf K. W. i Wolbers, Maarten H. J. (2007). »How Much Does Education Matter and Why? The Effects of Education on Socio-economic Outcomes among School-leavers in the Netherlands«, *European Sociological Review*, 23 (1): 65–80. doi: 10.1093/esr/jcl020
- Volscho, Thomas W. i Kelly, Nathan J. (2012). »The Rise of the Super-Rich Power Resources, Taxes, Financial Markets, and the Dynamics of the Top 1 Percent, 1949 to 2008«, *American Sociological Review*, 77 (5): 679–699. doi: 10.1177/0003122412458508
- Wahrendorf, Morten, Dragano, Nico i Siegrist, Johannes (2013). »Social Position, Work Stress, and Retirement Intentions: A Study with Older Employees from 11 European Countries«, *European Sociological Review*, 29 (4): 792–802. doi: 10.1093/esr/jcs058
- Warren, Tracey (2015). »Work-Life Balance/Imbalance: The Dominance of the Middle Class and the Neglect of the Working Class«, *British Journal of Sociology*, 66 (4): 691–717. doi: 10.1111/1468-4446.12160
- Watkins-Hayes, Celeste (2014). »Intersectionality and the Sociology of HIV/AIDS: Past, Present, and Future Research Directions«, *Annual Review of Sociology*, 40: 431–457. doi: 10.1146/annurev-soc-071312-145621
- Weininger, Elliot (2005). »Foundations of Pierre Bourdieu's class analysis«, u: Erik Olin Wright (ur.). *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 82–118.
- Wendt, Claus, Kohl, Jürgen, Mischke, Monika i Pfeifer, Michaela (2010). »How Do Europeans Perceive Their Healthcare System? Patterns of Satisfaction and Preference for State Involvement in the Field of Healthcare«, *European Sociological Review*, 26 (2): 177–192. doi: 10.1093/esr/jcp014
- Whelan, Christopher T. i Maître, Bertrand (2008). »Social Class Variation in Risk: A Comparative Analysis of the Dynamics of Economic Vulnerability«, *British Journal of Sociology*, 59 (4): 637–659. doi: 10.1111/j.1468-4446.2008.00213.x
- Wimmer, Andreas, i Glick Schiller, Nina (2002). »Methodological nationalism and beyond: Nation–state building, migration and the social sciences«, *Global networks*, 2 (4): 301–334. doi: 10.1111/1471-0374.00043

- Wodtke, George T. (2016). »Social Class and Income Inequality in the United States: Ownership, Authority, and Personal Income Distribution from 1980 to 2010«, *American Journal of Sociology*, 121 (5): 1375–1415. doi: 10.1086/684273
- Wright, Erik Olin (ur.) (2005). *Approaches to Class Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wright, Erik Olin (2015). *Understanding Class*. London: Verso.
- Young, Robert (2012). »Can Neds (or Chavs) be non-delinquent, educated or even middle class? Contrasting empirical findings with cultural stereotypes«, *Sociology*, 46 (6): 1140–1160. doi: 10.1177/0038038511435059

A Review of Contemporary Sociological Research on Social Class: Themes, Theories, and Methods

Dražen ČEPIĆ , Karin DOOLAN
Department of Sociology, University of Zadar, Croatia
dcepic@unizd.hr, kdoolan@unizd.hr

Social class research has traditionally represented one of the main fields of sociological inquiry, however it has become increasingly difficult to follow new trends in this field due to its growing fragmentation. This paper provides an overview of contemporary social class research published between 2006 and 2016 in six leading international sociology journals. Articles from these journals which mention the term “class” in their title, abstract, or key words were reviewed. The paper is based on 326 articles which have been categorised according to eight areas of class research: education, social ties and networks, identity, politics and political economy, work and employment, social risks, social mobility, and cultural consumption. Each of these areas was summarised with a focus on its theoretical orientations, methodological approach, geographic spread, and specific topics engaged with. The overview shows that most of the reviewed articles do not draw on the main theoretical traditions in class analysis, that only a minority of the studies employed mixed methods research, and that cross-cultural studies are rare. The article concludes with a suggestion of themes that a revitalised class analysis in Croatia should engage with.

Key words: social class, social inequalities, contemporary sociology